

Dygo, Marian

"Sztuka i ideologia XV wieku. Materiały
Symposium Komitetu o Sztuce PAN,
Warszawa 1-4 grudnia 1976", pod red.
Piotra Skubiszewskiego, Warszawa 1978
: [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/1, 183-184

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wai do Macieja Korwina (1488—1490). Ransano, wykształcony we Florencji i Perugii, zajmował się działalnością literacką i historiograficzną. Głównym jego dziełem są „Annales omnium temporum”, szczególnie interesujące w partiach czternasto- i piętnastowiecznej. Jest to typowa dla epoki kronika świata, pisana w duchu humanizmu kościelnego. Pracując nad „Annales” Ransano dysponował skromnymi materiałami o Węgrzech. Studia nad historią tego kraju podjął w czasie pobytu na dworze budińskim. Ich efektem są właśnie „Epithoma” w istocie dzieło autonomiczne, chociaż traktuje się je jako 61 księgę „Annales” ułożonych w 60 ksiąg.

„Epithoma” obejmują chorografię Węgier i historię, zgodnie z poglądami epoki, od antyku po czasy współczesne autorowi. Najciekawsze są fragmenty odnoszące się do XIV i XV wieku: dla zgromadzonego materiału i ze względu na ideową wymowę dzieła Ransana, organizatora niedosłej do skutku krucjaty przygotowanej w 1464 r., charakteryzuje zdecydowanie antyturecka postawa.

R. K.

Sztuka i ideologia XV wieku, Materiały Symposium Komitetu Nauk o Sztuce PAN, Warszawa 1—4 grudnia 1976, pod red. Piotra Skubiszewskiego, PWN, Warszawa 1978, s. 655.

Zawartość tego tomu jest dobrym rozwinięciem tezy referatu wprowadzającego P. Skubiszewskiego, że nie tyle dychotomia (renesans-gotyki), ile zróżnicowanie zjawisk artystycznych jest cechą sztuki XV w. Jest też ten tom dobrą realizacją propozycji wspomnianego autora, że tylko interdyscyplinarne badanie sztuki w relacji do różnych współczynników procesu historycznego urealni „postulat rozpatrywania sztuki w odniesieniu do tych wartości, które uznajemy za ważne dla danego czasu i środowiska”. Wypowiedzi trzydziestu jeden autorów dyskutujących wokół tematu uwidocznionego w tytule wydawnictwa zgrupowano w kilku działach problemowych. Dział I („Społeczeństwo”) otwiera referat J. Kłoczowskiego, który wszechstronnie omówił rozwój Europy środkowowschodniej akcentując szczególnie: rozwój społeczno-demograficzny (zwłaszcza ziem polsko-rusko-bałtyckich), wzrost znaczenia szlachty, ruchy społeczno-religijne oraz proces okcydentalizacji i bizantyzacji w społeczno-kulturalnej historii tej części kontynentu. Z kolei H. Samsonowicz, obserwując w materiale miejskich ksiąg sądowych zamieszanie w terminologii prawnej dotyczącej osób występujących przed sądami, podważył pogląd o Polsce XV w. jako monarchii stanowej wysuwając tezę, że „w Polsce XV w. nie funkcjonowała struktura stanowa w praktyce dnia powszedniego”. Wreszcie J. Wiesiołowski na przykładzie Poznania omówił pozycję społeczną artystów cechowych w polskim mieście średniowiecznym.

W dziale II („Idee i symbole”) znajdujemy dziewięć wypowiedzi. S. Świeżawski omówił trzy podstawowe, jego zdaniem, aspekty życia umysłowego XV w.: intelektualistyczną i afektywną koncepcję mistyki, stosunek do dziedzictwa intelektualnego starożytności pogańskiej, oraz konsekwencje uchrześcijanienia arystotelizmu w pol. XV w. Z. Włodek przedstawiła poglądy mistrzów krakowskich XV w. na metafizykę jako naukę. A. Witkowska w referacie „Funkcje praktyk wotywnych w religijności ludowej późnego średniowiecza” ukazała przejawy synkretyzmu religijnego w Polsce późnośredniowiecznej. U. Borkowska zwróciła uwagę na recepcję w Polsce pism św. Brygidy Szwedzkiej. K. Górski zastanawiał się nad relacją: filozofia i mistyka a wymowa dzieł sztuki wskazując na niejednoznaczność tej relacji. J. Krzyżaniakowa omówiła pojęcie narodu w „Rocznikach” Długosza. A. Gieysztor w referacie „Ornamenta regia w Polsce XV w.” przedstawił treści polskiej symboliki państwowej i środki przekazu ideologii królewskiej wysuwając szereg postulatów badawczych. Dwa referaty dotyczą heraldyki. J. Bieniak zastanawiał się nad powstawaniem nazw rodowych (podkreślił ich późną bo czternastowieczną metrykę), rodowych godeł herbowych oraz znaczeniem ich barw, zaś S. K. Kuczyński przedstawił problematykę heraldyczną w twórczości Długosza.

„Piśmiennictwa” (dział III) dotyczą dwa referaty: H. Kowalewicz, „Poezja polsko-łacińska XV w.” oraz H. Lewańskiego „Style piśmiennictwa polskiego w XV w.”

W dziale IV („Rzeźba i malarstwo”) znajdujemy dziewięć tekstów. J. Kłębowski zastanawiał się nad naturalizmem i symboliką sztuki późnogotyckiej. A. M. Olszewski omówił zagadnienie stylu międzynarodowego w rzeźbie i malarstwie Polski XIV/XV w. wydobywając jego specyfikę (słaby wpływ kultury dworskiej) oraz dorobek rodzimych warsztatów. J. Gadomski przedstawił wpływy obce, głównie czeskie, niemieckie i niderlandzkie w małopolskim malarstwie cechowym lat 1420—1460. A. S. Labuda analizując wrocławski obraz „Madonna w komnacie” dał przyczynek do zagadnienia recepcji malarstwa niderlandzkiego w Polsce XV w. Śląska dotyczy też studium A. Ziomeckiej poświęcone wpływom wrocławskiej pracowni ołtarzy z końca XV w. na sztukę śląską i czeską. Z. Białłowicz-Krygierowa z kolei poświęciła swoje studium tryptykowi św. Trójcy na Wawelu. A. Różycka-Bryzek na przykładzie malowideł kaplicy św. Trójcy z zamku lubelskiego podważyła pogląd o istnieniu polskiej szkoły malarstwa bizantyjskiego oraz o przenikaniu się w Polsce sztuki zachodniej i wschodniej. J. Vacková przedstawiła program monumentalnego malarstwa dworskiego w Czechach w czasach panowania Władysława Jagiellończyka wskazując, że jest on ilustracją dalekosiężnego programu politycznego tego niedocenianego w historiografii władcy. Wreszcie A. Grzybowski omówił motyw symboliki lunarnej w wyobrażeniach maryjnych w europejskiej sztuce gotyckiej.

Tom zamyka dział V poświęcony architekturze i rzemiosłu artystycznemu. A. Miłobędzki analizował relację między przemianami architektury polskiej XV w. a ówczesną świadomością przestrzenną i artystyczną. J. Hořejši badając podstawy ideowe architektury dworskiej z okresu panowania Władysława Jagiellończyka ukazała tego monarchę jako człowieka o szerokich horyzontach kulturalnych i wysokich aspiracjach politycznych, co dobrze koresponduje z wnioskami zasygnalizowanego wyżej wystąpienia J. Vackovej. Z kolei J. Rozpędowski omówił późnogotyckie szlacheckie rezydencje śląskie, zaś J. T. Frazik sklepienia żebrowe w Polsce XV w. J. Samek przedstawił stan wiedzy o polskim rzemiośle artystycznym XV w. wysuwając szereg postulatów badawczych. J. Pietrusiński dał przyczynek do poznania historii monstrencji z Włostowa koło Opatowa z pierwszej ćwierci XVI w. Wreszcie Z. Żygulski jun. w referacie „Średniowieczna zbroja szydercza” zastanawiał się nad stosunkiem ikonografii średniowiecznej do rzeczywistych przedmiotów występujących w ówczesnej kulturze materialnej.

Prezentowany tom wzbogacają liczne ilustracje. Korzystanie z niego ułatwia indeks geograficzno-osobowo-rzeczowy.

M. D.

Aleksandra Popioł-Szymańska, *Poglądy monetarne w Polsce od XV do XVIII wieku*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, seria Historia nr 78, Poznań 1978, s. 210.

Autorka trzymała się dwóch podstawowych założeń: 1° rozważania nad dziejami i charakterem poglądów monetarnych w Polsce XV—XVIII w. stanowią integralną część badań poświęconych polskiej myśli ekonomicznej, 2° o charakterze polskiej myśli ekonomicznej tego czasu przesądzić może stwierdzenie istnienia w niej lub braku wątków merkantylistycznych, co autorka uważa za kwestię wciąż otwartą.

A. Popioł-Szymańska analizuje poglądy monetarne z potrójnej perspektywy źródłowej. Z jednej strony są to akty normatywne decydujące w ostatecznej instancji o polityce monetarnej państwa, z drugiej — adresowana do szerokiego ogółu literatura ekonomiczno-polityczna, publicystyka i beletrystyka, z trzeciej wreszcie — porównawczo traktowane pisma przedstawicieli zachodnioeuropejskiego merkantylizmu.

Praca składa się z trzech chronologicznie następujących po sobie rozdziałów, rozdział czwarty zaś ma charakter podsumowujący. W rozdziale pierwszym omówiono poglądy mo-